

מאכל בריאים
סי' שכח' סל"ז

הערה: כיון שמכאן והלאה נמצאה כמה סעיפים הנוגעים לענין מאכל בריאים, ראינו להנכון ללמוד תחילה סעיף לז' עם כל פרטיו, כיון ששם נמצא עיקר דיני מאכל בריאים, ואחר כך נחזור לס"כ ונלמד הסעיפים על הסדר.

יש שני ענינים עיקרים בסעיף, א' אם מותר לאדם ברי לאכול מאכל חולים כגון וויטמינים, ב' מאכל ברי לאדם חולה, וכיון שדינים אלו באים בגמ' ובשו"ע ביחד נראה הכל ביחד ואחר כך נלמד כל דין בפני עצמו.

• משנה שבת קט:

• טור.

• ב"י.

• שו"ע.

• מג"א.

• משנ"ב.

א. אם מותר לאדם ברי לאכול מאכל חולים, (כגון מי שרוצה ליקח buscapina בעודו ברי לפני האכילה כדי שלא יכאב לו אח"כ הבטן, ולכא' ה"ה אם מותר לברי ליטול וויטמינים).

• בשו"ע מבואר שמותר שכתב "מאכל בריאים מותר לאכלן ולשתותן לרפואה".

• לחזור על המג"א ומשנ"ב שחולקים על השו"ע ואוסרים.

• אג"מ (ח"ג סי' נד' ענף א' ד"ה "הנה" ד"ה "אבל" מתחילה עד וכדאיתא בתוס', ד"ה "וא"כ" וד"ה "ולכן").

• אור לציון (ח"ב פל"ו אות י').

• אורחות שבת (ח"ב פ"כ אות קלז'-קל"ט עם הערות).

ב. מאכל ברי לאדם חולה

• מדברי הטור והשו"ע מבואר שאפי' אם מתכוין לרפואה מותר.

לקיחת אספירין ואקמול tylenol

• שו"ת באר משה (ח"א סי' לג' אות ה' ד"ה הנה זה הרבה).

- שו"ת באר משה (ח"ב ס"י לבי).
- ילקוט יוסף (ס"י שכח' אות נאי נבי ובהערה נז' מתחילה עד ד"ה ומה שכתבנו).
- ילקוט יוסף (שם עמוד תח' הערה א').
- שלמי יהונתן (עמ' שנו' אות ז'). (אין להתעכב בדין שהביא דדמי לרפואה כיון שעדיין לא למדנו ונלמד בסל"ט).

כדור שינה

- קצות השלחן (ס"י קלח' בדה"ש ס"ק ל', ד"ה מי שאינו יכול לישון, מתחילה עד "ודמי למי").
- חוט שני ח"ד עמ' קנב' ד"ה כדורי שינה).

כדורים לפוריות (כדי לאפשר להיכנס להריון), וכדורי מניעת היריון

- ששי"כ (פלי"ד ס"י"ט והערה פג').

דברי חכמים

דמסו דהיה סגי בזה שכתב ואין דרך רחיצה בהן אלא לרפואה, אבל הוא משום דאם לא מסו אף שהרוחצין במי משרה הוא לרפואה כיון שאין האמת כן לא היה אסור, וכן מוכרח לפרש"י בעלין אין בהם משום רפואה שפי' שהוא באכילתו להאיר העינים משום דלא מסו, והרי אינם ראוין לאכילה וכל אכילתו הוא להאיר העינים ומ"מ כיון דלא מסו ליכא איסור. בשלמא לתוספות שפירשו שהוא להשים העלין על העין, היה מקום לפרש שגם כוונת המשימו הוא רק לשמור מצינה ורוח וכדומה, וכדמשמע קצת לשון הש"ע סעיף כ"ד שמפרש שהוא להשים העלין ע"ג מכה שכתב שאינו אלא כמשמרת, שלשון זה משמע לכאורה שההיתר הוא משום שמה שמים אין כוונתו אלא לשמירה, שלכן היה משמע שאם היה כוונתו לרפואה היה אסור אף שלא מסי. אבל לפרש"י הא מוכרח זה דאכילה לא שייך אם לא לכוונת רפואה וכמפורש בדבריו שאוכל להאיר העינים ומ"מ מותר משום דלא מסו באמת, וא"כ מסתבר דכו"ע לא פליגי וכדחזינו שגם התוספות הא סברי כן כדלעיל ולכן אף הש"ע נראה שסובר כן, ומש"כ שאינו אלא כמשמרת הוא כדפי' המג"א בס"ק ל"א על מכה שנתרפאה נותנין עליה רטייה שאינו אלא כמשמרה ואינו בהול כל כך שיכא לידי שחיקת סממנים ומירוח, וכוונתו שאשמועינן שאף שהוא צריך עדיין להרטייה לשומרה שלא תתקלקל לא גזרו ע"ז מפני שלא בהול כל כך, וזהו גם פירוש שאינו אלא כמשמרה שבעלין בסעיף כ"ד, ועיין בירושלמי פ' במה אשה סוף ה"ב ששני הדינים סמוכין זה לזה ובשניהם נאמר שאינו אלא כמשמרה ופי' קה"ע כהמג"א שזהו החדוש שאף שצריך לזה שלא תתקלקל לא גזרו בו משום שאינו בהול וזהו כוונת הש"ע, וא"כ כשבאמת אין בזה צורך אף שהוא נתכוין לרפואה אפשר מותר גם להש"ע כמו לרש"י ותוספות.

● וא"כ בבריא שאוכל דברים שאינם ראוים לאכילה אף לכוונת רפואה מה שייך לאסור הא אין מרפאין אותו, ואף שהם רפואה לחולים מ"מ כיון שלבריא אין מרפאין לא שייך לאסור, וכדחזינו מרטייה שע"ג מכה שאסור להניחה ומ"מ על מכה שנתרפאה מותר ליתן רטייה והוא משום דכזו שנתרפאה אינו מרפא, א"כ כ"ש שלבריא לא שייך לאסור אף בדברים המרפאים לחולים מאחר שלו אין מרפאין אף שכוונתו לרפואה, ואף אם נימא דלרפואה הוא מאחר שבלא זה עלול הוא אף שעתה הוא בריא להתחלות בנקל מצנים ופחים וכדומה משאר מאורעות, ובאכילת דברים אלו יעשה שלא יחלה בנקל, נמי הא ודאי יש להתיר מדין רטייה

יצטרך אלא להרבות וגזירה חדשה כיון שלא מצוי אולי לא גזרי ולכן אם מצטער הרבה יש להקל.

הגני ידיו.

משה פיינשטיין

סימן נד

בענין הוויטאמינים לאנשים בריאים ולחולים

ב' דהגבלה ד' סיון תשכ"ד.

מע"כ ידידי הרב הגאון הצדיק המפורסם מהר"ר שלום יחזקאל שרגא רובין האלבערשטאם שליט"א, האדמו"ר מציעשנאו.

ענף א

● הנה בדבר הוויטאמינים שהרבה אנשים בריאים שאין להם שום מיחוש וחולי, אבל הרופאים מיעצים לבלוע אותם בכל יום משום שהם מחזקים הגוף אם מותר להם לבלוע גם בשבת, כי המג"א בסימן שכ"ח ס"ק מ"ג סובר דלשון הטור אבל אם אוכל ושותה אותו לרעבו ולצמא ואין לו חולי זרי, שהוא דוקא ואם עושה לרפואה אסור אע"פ שהוא בריא, דלא כהב"י שכתב דלאו דוקא משום דמשמע דכל שאינו חולה כלל מותר לו לאכול ולשתות אוכלים ומשקין אף שאינם מאכל בריאים דכיון שאינו חולה ליכא למיגזר מידי, ולכן הוויטמינים שאינם ראוים לאכילה והם רק לרפואה גם בריאים אסורים להמג"א שראוי להחמיר כמותו דהוא בתראה.

אבל הא צריך להבין דכיון דהוא בריא מה שייך לומר שהוא לרפואה דהא אינו מרפא כלום ודבר שאינו מרפא ליכא איסור אף אם כוונתו לרפואה, ● וכדאיתא בתוס' שבת דף ק"ט ד"ה לדידי בכוסברתא שא"ר יוסף אין בה משום רפואה ואירי לענין שמותר בשבת, שפירשו דהאוכלין או המניחין הכוסברתא טועין וסבורין שיש בה רפואה ואין בה רפואה, הרי שליכא איסור אף שהאכילה לפרש"י והשימה על העין לתוספות הוא לרפואה מכיון שאינה רפואה, וכן משמע ברש"י ד"ה ולא במי משרה שכתב ואין דרך רחיצה בהן אלא לרפואה דמסו, שלכאורה למה הוסיף תיבת

כוונתו כי אם לרעבון ולצמאון, משמע שסובר דאף בלא תועלת כלל להבריא אסור אם כוונתו הוא לרפואה אף שהוא רק טעות ודמיון בעלמא מהבריא הלוקחו. והוא תמוה כדקשתי.

וראיית המג"א מסעיף מ"ד דאין רוחצין במי משרה ובמים הרעים שבים הגדול באישהו שמשמע דהוא בריא, לא מובן דהא המחבר נקט גמי דין זה והוא הא סובר שליכא אסור לבריא וא"כ מוקי זה דוקא ביש לו מיחוש וצריך לרפואה, ואין להחשיב זה לאוקימתא דא"צ לפרש זה דכיון דהאיסור הוא משום שהוא מרפא ולבריא הא אינו מרפא והוי ממילא כמפורש דאיירי בצריכי רפואה, וכן בירושלמי פ"ד ה"ג שאיתא אבל לא במי משרה ולא במי סדום אימתי בזמן שהוא מתכוין לרפואה, פשוט להב"י שהוא בחולה ששייך רפואה, ומ"מ אם נתכוין להעלות מטומאה לטהרה מותר באינו שוהה, ולא נראה שום משמעות בירושלמי יותר מבגמרא דידן והמחצית השקל לא ביאר כוונת המג"א בראיה זו מירושלמי.

ענף ב

והנה מירושלמי יש להביא ראיה להמג"א, דהא בירושלמי אמר אבל לא במי משרה ולא במי סדום אימתי בזמן שהוא מתכוין לרפואה הא להעלות מטומאה לטהרה מותר, א"ר שמואל אחוי דר' ברכיה בלבד שלא ישהה, הרי מפורש דבנתכוין לרפואה אפילו בלא שהה אסור, והוא דלא כבגמרא דידן דבלא נשתהא מותר אע"פ שיש לו חטטים בראשו מטעם שנראה כמיקר בעלמא כדפרש"י, אף שסתם מי שיש לו חטטים בראשו ידוע שנתכוין לרפואה, דמ"מ מותר כסך שמן למכתו שמפורש בדף קי"א שסכין שמן ורד על מכותיהן משום שכן דרכן לסוך בחול וסך הוא את השמן בחושש במתניו, וצריך לומר בטעם הירושלמי שכיון שלא שכיחי מי שירחצו במי משרה ומי סדום למיקר יאמרו שהוא ודאי לרפואה כמו שמתכוין לזה באמת, ול"ד לשמן בחושש במתניו ושמן ורד ע"ג מכותיהן שגם בריאים סכין בזה ולכן לא נאסרו מצד כוונתם, אבל הכא שבשביל שלא שכיחי הרי יאמרו שהוא לרפואה אסור, ואף שלא אסרו כשהאמת הוא שאינו לרפואה אלא למיקר כיון שעכ"פ אפשר שהוא רק למיקר כיון שאירע כזה לפעמים, הוא משום שאם נאסור הא יהיה זה רק משום חשד דיאמרו שעושה זה לרפואה שאסור, לכן כיון שאיכא לפעמים למיקר אין טעם החשד בזה כדאי לאסור, אבל להתיר

על מכה שנתרפאה ועלולה להתקלקל שמותר, ומדין עלין ע"ג מכה שמותר משום שאינו מרפא אלא שעושיין שלא תתקלקל ואינו בהול על זה, א"כ כ"ש שבריא שאין מה לרפאות אותו ואם הרפואה מועלת לו הוא רק שלא יתקלקל להתחלות ע"י איזה מאורעות שאין לאסור משום שודאי אינו בהול שהרי אין לו לחוש בעצם כלל והוא רק לרוחא דמילתא בעלמא שאין לחוש שיהיה בהול על זה.

ולכן צריך לומר דכוונת המג"א הוא דוקא בבריא שהוא חלש בטבעו ורוצה להתחזק ביותר ע"י הדברים שאוכל, שזה סובר הטור שהוא ג"כ בכלל האיסור כיון שיתחזק ע"י זה יותר מכפי מזג טבעו, ואף שגם באופן זה כיון שעכ"פ הוא בריא בלא שום מיחוש היה מסתבר לומר שאינו בהול ואין לגזור בזה ומטעם זה סובר הב"י שמותר, מדייק המג"א מלשון הטור שאסור והוא משום דכיון דעכ"פ הוא נעשה הזק יותר מכפי שהוא בטבעו כמו חולה שמשנתנה לבריא הוא בכלל האיסור דשם רפואה שאסרו אף שליכא בו הטעם דבהילות, והוא כדמצינו בכמה גזירות באיסורים שלא פלוג אם הוא בכלל אותו השם דאסרו, וא"כ באלו הוויטאמינים שאינם מבריאים את האדם לשנותו מכפי שהוא שיהיה מי שחלש בטבעו לחזק יותר אלא שעושיין שלא יהיה עלול להתחלות בנקל יש להתיר לכ"ז ע"פ אף להמג"א, ואם יש וויטאמינים שמשנים בריאותו שעושים מחלש בטבעו לחזק יותר פליגי בזה הב"י והמג"א שיש להחמיר ולאסור כהמגן אברהם, והנה ראיתי בדברי הגר"י לעבאוויץ שליט"א שג"כ מחלק כעין זה מסברתו שהאיסור להמג"א הוא רק כשע"י מה שאוכל יתחזק יותר מכפי שהוא עתה ולא באם הוא רק שלא יתחלש ויגרע מכפי שהוא עתה שזה גם להמג"א מותר, ולפ"מ שבארתי הוא מוכרח כדלעיל, וגם מסתבר שדוקא כשעושה מחלש בטבעו לגוף בריא וחזק ולא כשעושה רק להתחזק מעט יותר. ●

והנה הפמ"ג שכתב בא"א דכל שכונתו להיות גופו בריא אסור אף בבריא נראה שכונתו כדבארתי ומדייק דבריו דבכל שכונתו הוסיף תיבת גופו ובהאיסור כתב בלא תיבת גוף, משום שכונת הפמ"ג הוא שהיה בריא בלא מיחוש אבל טבע מזג גופו היה חלש ונתכוין במה שאכל שיהיה מזה גופו בריא שישנתנה מחלש לבריא זה אסור אף בבריא שאין לו שום מיחוש, אבל להתחזק בעלמא משמע מלשונו שמותר, אבל במחצית השקל שכתב דלהמג"א אין חלוק בין בריא לחולה אלא אורחא דמילתא נקט דסתם חולה שיש לו מיחוש עושה לרפואה וסתם בריא אין

ט. שא"ה. האם מותר להשתמש בכדורים בשבת.

תשובה. להשתמש בכדורים בשבת מותר רק לחולה שנפל למשכב, אבל מי שיש לו מיחוש כלשהו ולא נפל למשכב ואף לא מצטער הרבה, אין לו להשתמש בהם, ואפילו אם התחיל בשתיית הכדורים לפני השבת, אלא אם כן בהפסקת שתיית הכדורים תתבטל תועלת הכדורים ששתה עד עכשיו. ואם זה כדורי אנטיביוטיקה והרופא אומר שצריך לקחת, מותר לשתות בכל אופן.

י. שא"ה. האם מותר להשתמש בויטמינים בשבת.

תשובה. מותר להשתמש בויטמינים בשבת.

יא. שא"ה. מי שיש לו כאבים בגופו, האם מותר לו לעשות מסג' בשבת.

תשובה. מותר לעשות מסג' בשבת, ובלבד שאין מתכוין הוא להזיע בכך.

דלקת פנימית, ודאי שדינו כחולה, שהרי זה כמכה של חלל, שמחללים עליה את השבת, כמבואר בשו"ע שם בסעיף ג' ע"ש, וודאי שמותר להשתמש בכדורים אלו בשבת. וכן נשים שהותר להן להשתמש בכדורים למניעת הריון, מותרות להשתמש בכדורים אלו בשבת, כיון שכל האיסור של דברי רפואה בשבת אינו אלא לחולה, אבל לבריא מותר, וכמבואר בשו"ע בסימן שכ"ח סעיף ל"ז, ע"ש.

י. בשו"ע סימן שכ"ח סעיף ל"ז כתב, כל אוכלים ומשקים שהם מאכל בריאים מותר לאוכלן ולשתותן, אעפ"י שהם קשים לקצת בריאים ומוכחא מילתא דלרפואה קעביד. וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאוכלו ולשתותו לרפואה, ודוקא מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא, אבל אם אין לו שום מיחוש מותר. וכתב בב"י שלבריא מותר בכל אופן ואפילו לא רעב ולא צמא, ע"ש. וא"כ ויטמינים ודאי שמותרים לבריא, שאף אם מוכחא מילתא דלרפואה קעביד, מ"מ לבריא מותר. ונראה שאף להמג"א שכתב שם שאם אוכל לחזק מזגו אסור אפילו לבריא, נראה שויטמינים נחשב כמאכל בריאים, שהרי אנשים בריאים הרגילים לאכול רק דברים טבעיים (טבעונים) אוכלים את זה, ומאכל בריאים שרי בכל אופן, ולכן אף שאוכל אותם כדי לחזק מזגו מותר.

יא. בשו"ע בסימן ש"ו סעיף ז' מבואר שרפואה שאין בה ממש, כגון שאין בה משקה או מאכל מותרת בשבת, והטעם בזה כתבו האחרונים, וכן הביא

לבוא לידי חולי ולהסתכן, והוכיח מהגמ' יבמות קי"ד, שאמרו שם סתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב, והוכיח שמדובר שם שיש דברים אחרים להאכילו, דאל"כ יהא מותר אף בנבלות וטריפות, ושם מוכח שיתנו לו חלב ולא נבלות וטריפות, ע"ש. ונראה שאין זה אלא בזמנם שתינוק מסוכן אצל חלב, ומשום שאפשר שמאכלים אחרים יזיקו לו, ויכולה להגרם לו על ידם הרעלת קיבה וכדומה, משא"כ בזמננו, שהדבר מצוי היום לתת לתינוק לכתחילה תחליפי חלב וכדומה, ואין בזה שום חשש סכנה. ולכן קשה להתיר אלא במקום שאין תחליף אחר, וכן מותר לומר לנכריה להוציא החלב, משום שכל קטן הרי הוא כחולה שאין בו סכנה, וכמו שכתב הרמ"א שם סעיף י"ז דסתם צורכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי, ולצורך חולה שאין בו סכנה מותר לומר לנכרי לעשות אף מלאכות דאורייתא, וכמבואר בשו"ע שם בסעיף י"ז, ע"ש.

ט. מותר לחולה שאין בו סכנה להשתמש בכדורים בשבת, וכמבואר ברמ"א בסימן שכ"ח סעיף ל"ז בשם הב"י שאם נפל למשכב מותר לאכול דברים שאין דרך הבריאים לאכול, ואין צריך לקחת בשינוי. (וע"ש במ"ב בטעם הדבר). אבל במיחוש בעלמא הרי כל רפואה אסורה, וכמ"ש בשו"ע שם בריש הסימן. ומותר לקחת תרופות כדי למנוע מחלה לעתיד, אעפ"י שכעת אינו חולה, וכעין מש"כ ברמב"ם בפרק כ"ב מהלכות שבת הלכה ז' שמותר לקחת רפואה כדי שלא יבוא לידי חולי, ע"ש. וכן יש להתיר במקום שההפסקה תבטל את תועלת הכדורים ששתה קודם. וכן הלוקח כדורי אנטיביוטיקה, כיון שבא למנוע

לקיחת תרופות לצורך מצוה

קלו. יש מפוסקי זמננו שכתב שמותר לקחת תרופות לצורך מצוה, וראה הערה קצ"ז.

אדם בריא הלוקח תרופה או ויטמינים על מנת להתחזק

• קלז. כתבו הפוסקים שאיסור זה של לקיחת תרופות ועשיית מעשים לצורך רפואה נאמר אף באדם בריא שאינו סובל שום מיחוש, כיון שעושה זאת על מנת להתחזק, וראה הערה קצ"ח.

קלח. ולכן אין ליקח כדורי ויטמינים בשבת בין אם הוא סובל חולשה ובין אם אינו סובל חולשה ולוקחם כדי לשפר את מצב בריאותו קצ"ט. ויש שכתבו

קצו. שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' ק"ח, ומקורו בשו"ת הרדב"ז סי' אלף ס"ח [ח"ג סי' תר"מ] שכתב דשבות דשחיקת סממנין קילא טפי מאמירה לנכרי באיסור דרבנן, ומעתה כתב בספר מנח"י דכיון דקיימ"ל דאמירה לנכרי באיסור דרבנן מותרת במקום מצוה ה"ה שבות דשחיקת סממנין, עיי"ש בדבריו ויש לעיין אם לפי דבריו יהיה מותר לחולה לב ליטול תרופה ע"מ שיוכל לילך לבית הכנסת להתפלל בציבור ולשמוע קריאת התורה, [ועיין להלן פרק כ"ג סעיף פ"ג והערה קס"ח אם חשבינן תפילה בציבור כצורך מצוה לענין דיני שבות דשבות]. וע"ע להלן בפרק זה הערה רכ"ט שהבאנו את דברי המג"א סי' של"ח ס"ק א' [לענין גזירת השמעת קול] שכתב דדבר שהותר לחולה כ"ש שהותר למצוה, ולפי דבריו היה מקום להביא ראיה נוספת לדינו של המנח"י, דאם התירו נטילת תרופות לצורך חולה וכנ"ל סעיף קכ"ב, כ"ש שיתירו למצוה. אמנם עיין שם בהערה שכתבנו שלכאורה אין זה כלל קבוע, דהא התירו אמירה לנכרי לעשות מלאכה לצורך חולה ולא התירו אמירה לנכרי לצורך מצוה. ויש להוסיף דעיקר דין זה של המנח"י צ"ע דאטו מי שיש לו מיחוש ומחמתו אינו יכול ללמוד תורה יהיה מותר ליקח תרופה כדי שיוכל ללמוד, ולא שמענו בפוסקים היתר זה וע"ע.

• קצח. עיין מג"א סי' שכ"ח ס"ק מ"ג שכתב דאדם בריא הלוקח תרופה או עושה מעשה של רפואה למטרת רפואה הרי זה אסור, והמשנ"ב העתיקו בלשון "שלוקח את התרופה ע"מ לחזק את מזגו" [ולשון הפמ"ג בא"א סקמ"ט "ע"מ לשמור מזגו שלא יחלש"]. ועיי"ש במג"א שהביא כמה ראיות לדין זה. והנה עיקר דין זה יש לעיין בו, דלכאור' אדם בריא אינו בהול כלל על הטיפול הזה ולא יבוא לשחוק סממנים, וראיות המג"א יש לעיין בהן, דלכאורה יש להעמיד את כל המקרים שהביא באדם הסובל מיחוש, וכבר האריך בזה בשו"ת אג"מ אור"ח ח"ג סי' נ"ד. ומ"מ המשנ"ב סתם כדברי המג"א. עיין בספר חוט שני עמ' ר"ד שכתב דמותר לתת לילדים בתחילת התורף ויטמינים או חיזוקים למניעת חולי אם כעת הם בריאים לגמרי.

קצט. הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, מובא בספר שש"כ פל"ד הערה פ"ה, ועיי"ש שכתב דאם לוקח את הויטמינים כתחליף למיני מזון ה"ז נחשב כמאכל ומותר. ולכאור' לפי הוראה זו מותר לבריאים לקחת תוספי מזון שעיקרם נועד להשלים את תזונתם.

שאינן לאסור זאת אלא באדם הסובל חולשה, אף שאינן לו שום מיחוש מסויים, אבל אדם בריא שאינו סובל חולשה מותר לקחתם.¹

קלט. ובכלל איסור זה נכללות גם תרופות הנלקחות על ידי בני אדם בריאים למשך זמן ארוך כדי לשפר את מצב בריאותם וכדי למנוע בעיות רפואיות בעתיד, כגון כדורי סידן או כדורי אספירין או חומצה פולית וכיוצא ב². וכן אין אדם רשאי ליקח תרופות המיועדות לחזקו שלא יחלה, כגון כדורי ויטמינים הנלקחים בתחילת החורף על מנת למנוע הצטננות וכיוצא ב³.

לקיחת תרופה להקל על התענית

קמ. לענין לקיחת תרופה בשבת להקל על תענית ט' באב שחלה במוצאי שבת עיין פרק כ"ב סעיף קפ"ו.

רחיצה בחמין במקום צער

קמא. יש מהפוסקים שכתב שאף שלא הותרו איסורים דרבנן לאדם שהוא בגדר "מצטער" ולא נפל למשכב, מ"מ יש לומר דמותר לו לרחוץ בחמין שהוחמו מערב שבת, ולא גזרו בו איסור רחיצה בחמין, וראה הערה¹.
[ופשוט דהיתר זה נאמר רק באופן שאין בו חשש מלאכה דאורייתא או דרבנן, אבל אם בזמן פתיחת ברוז המים החמים נכנסים מים קרים אל הדוד, יש בזה חשש מלאכת בישול, ואין להתיר זאת אף למצטער].

ר. שו"ת אג"מ אור"ח ח"ג סי' נ"ד, עיי"ש שהאריך בזה.
רא. בתרופות אלו אין היתר של לקיחת ימים רצופים משום שבדרך כלל אין שום נזק אם לא יקחם בשבת. ומטעם זה אין לקחת גם כדורי ברזל בשבת אלא אם לפי הוראת הרופא חייבים ליקחם יום יום וא"א לעשות זאת מערב שבת או במוצאי שבת.
רב. לכאור' גם זה בכלל מעשה שעושה אדם בריא לרפואה ולחיזוק מזגו שאסר המג"א.
רג. עיין חידושי רעק"א על השו"ע סי' ש"ז ס"ה וסי' שכ"ו ס"א שכתב שמלשון הרמב"ם פ"ו משבת ה"י מבואר שלאדם שהוא בגדר מצטער מותר לרחוץ בחמין שהוחמו מערב שבת, ומשמע שלא גזרו בו גזירת רחיצה בחמין, וכתב רעק"א דהטעם הוא משום דיש להבחין באיסורים דרבנן בין שבותין, שלא הותרו למצטער, ובין איסורים שהם בגדר "גזירה", שהותרו למצטער. והבה"ל סי' שכ"ו ס"א ד"ה במים העתיק את דברי רעק"א האלו. ויש שהקשו על זה דא"כ יהיה היתר לאדם שהוא בגדר מצטער ליקח תרופות בשבת, שהרי גם איסור לקיחת תרופות אינו אלא מטעם "גזירה" ואינו כשאר שבות, וכבר תירץ קושיא זו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, מובא בספר שש"כ פל"ד הערה ז', שגזירת שחיקת סממנין שאני שכל עיקרה לא נגזרה אלא מטעם הצער והמיחוש שיש לאדם שמחמתם הוא בהול ועלול לשחוק סממנין ופשיטא שאין להתירם במקום צער.

גזירת שחיקת סממנים, אבל להלכה מסקינן דשרי להעמידה במים להטעמה, והטעם (בריו"ק ורא"ש סימן ג' וז"י סימן של"ב ומג"א שם סקל"ב) דאין אדם צהול כל כך על רפואה בהמתו דליתיה לשחיקת סממניו.

מאכל בריאים ושרי גם לרפואה, דזה אינו, כי מיני ווייעלמינים הם ממנינים שונים מאוד, וידוע להאדם אחת הם לחולי ואחת הם לבריא, והבן (עיין בספר מ"ק סימן שכח להועב"ץ כמה שחולק על ה"ע"ז צענין שאיפה הטובצחק בשצח).

ד) ועוד מקור עבוד ורואה להקל בשאלתינו ומצוהר בשצח (ק"ט ז') דמאכל בריאים מותר לאכול ולשתות לרפואה, ואפילו אותן המשקין ואוכלין שאוכל ושותה לרפואה קשים לקחת בריאים ומוכחא מילתא דלרפואה עבד אפילו הכי שרי. וכן נפסק להלכה בטור ושו"ע (סימן שכ"ח סעיף לו) וזכ"י הווייעמינים הן ממש כמאכל בריאים ועפ"י הסטעיסטיקה ידוע שליש מיושבי ארצה"י לוקחין ווייעמינים, והכל יודעים שאין שליש מיושבי הארץ הם חולים, אלא נעשה כמאכל ומשקה בריאים ועפ"י הסטעיסטיקה הטרטות יושבי ארצה"י לווייעלמינים עולה מדי יום ויום יותר מאשר בהטרטות למים מינרליים (סארטאגא גייזער וואטער), וכי יעלה על הדעת לאסור שתיית מי הסארטאגא בשצח ויו"ט, אלא מאחר שהוא משקה בריאים שרי אפילו למו ששותה לרפואה.

• ה) הנה זה הרבה פעמים נשאלתי אם שרי ליקח אספירין בשצח, במקום כאב ראש צעלמא או בהטענות בלא חום, ואחד העיד לפני על הגאון העולם צעל הוראה מובהק ל"ס"ע מוה"ר יונתן שטייף ז"ל אב"ד דעדת יראים בצחוקלין י"א שיהיה להתיר ואמר לי אותו העד אחד, כי הגאון הג"ל ז"ל בעשים החירו לפי שהאספירין נעשה עתה צה"ל למאכל בריאים, שאין בית שאינו מוכן ומצומן ללוחות מלא אספירין לגדולים וכן לקטנים, וצמקום נער קטן כל אחד צולע כדור אספירין והרבה בני"א צולעים גם סתם כדי שלא ילעגו או כדי שיוכלו לישון, ולא רייתי לסמוך על אותו העד, כי שאלתי מהרבה קרובי הגאון ז"ל וגם מאלו שהיו עומדים קרוב לו תמיד ולא יכלו לקיים עדותו של עד הזה, הגם שהיה איש נאמן לא נגררתי אחר עדותו כי אינו נראה מסביר להשוות אספירין למאכל בריאים. והי שאם היה אמת שהגאון הג"ל היה מתיר מטעמים הג"ל הייתי נגרר אחריו כי רב כמו היה צבורה עד למאוד, אבל מאחר שלא נתקיים העדות הג"ל אולי טעה ולא הבין שפיר. אבל אלו שבאו לשאול שאלה לפני שצח צענין לקיחת אספירין בשצח, היינו ששאלו צערצ שצח, מה יעשו צוים השצח, התרתי להם ע"י קצת שינוי שיעשו, דהיינו שיניחו האספירין מערב שצח במים, וישתו המים בשצח וזה היותר ברור ופשוט.

וכן הוא בשצח (ק"מ א') דאיתא בתם (במשנה) אין שרין את החלחית צפופרין אבל נתן לתוך החומץ, ופרש"י ומעבל צו מאכלו, וכתב המחירי (שם): ומעבל מאכלו בתוך החומץ, ואין כאן הכר שהוא לרפואה, שכל השנה אדם נהג צטבול, עכ"ל. מפורש יולא מדבריו שאפילו אם הוא מכוון לרפואה עכ"י שרי מאחר שהוא מאכל בריאים וכל השנה עושה כן, ומלאתי להצדאור הלכה (שו"ע או"ח סימן שכח סעיף י"ח ששם הוצא הלכה ז' דש"ס שצח ק"מ בג"ל) שהעתיק לשון המחירי ומדייק מלשונו בג"ל ופשוט. ויותר מזה איתא (שצח ק"ז א') ושתים זיתום המלרי (עיין צפרש"י) וכתב ע"ז המחירי ח"ל: שתים זיתום המלרי בשצח, אטע"י, שאינו משקה הרגיל" כ"כ ואם דומה למשקה, בעין רפואה", שהרי מ"מ, הרבה" שתים ממנו צבריאותם וכבר אמר כל המשקים אדם שותה, וכ"כ צפסקי רי"ד ח"ל: ואע"ג, דלרפואה הוא" יש בני אדם ששותין אותו בלא רפואה (ועיין ברטת ל"ח א' וצמפרשים וצפרט צשטמ"ק שם), ויותר מזה מצוהר עוד עפ"י הגמרא (שצח ק"מ א' בג"ל) לפי העו"ש הוצא צמשנה ברורה (סימן שכ"ח אות ע"ב) עיי"ב. הוא הדין ווייעלמינים האוכלים ושתים להחזיק גופם בריא שלא יחלה שרי ליקח בשצח אבל ווייעלמינים הלוקחים רק לרפואה צודאי אין להתיר, ואין לומר דשרי מטעמא שהם

והע"י וצמקין, דאמרין (שצח ק"ח ז') אמר מר טוקבא אמר שמואל שורה אדם קילורין מע"ש ונתן על גבי עיניו בשצח ואינו חושש ופרש"י דלדידיה כיון דאצרכיה לשרותה מערב שצח איכא הכירא וליכא למיגור, ומאן דחזיכו סבר דרחיבה צעלמא הוא דכסבר שהוא יין, עכ"ל. הרי כל כה"ג שטעמה היכר מערב שצח ליכא משום גזירת שחיקת סממנים ושרי לעשותו בשצח, וכמו כן מאחר שנתן האספירין צער"ש לתוך המים אין לך היכר גדול מזה (ודברי השטמ"ק ברכות ל"ח א' ד"ה שוין אין ענינו לכאן כלל צמוצן). ואין כן קי"ל (צשו"ע או"ח סימן שכ"ח סכ"א ועיי"ש צמג"א סקב"א) וצודאי רק מערב שצח מהיגו ההיכר (וכמפורש צשו"ע סימן שכ"ח סעיף כ"א), אבל לא כן בשצח (עיין שצח ק"י א' בדין ג' סמים לזכה), היינו שצצח יתן האספירין

סימן לג

נשאלתי מאחד, חכם בעיניו, שבחצר הסמוך לחצירו היו תינוקות משחקים בכדור ביום השבת, ונפל הכדור לחצירו, והתינוקות בקשו ממנו שיורוק הכדור בחזרה, והוא לא רצה שידע שאסור לו כי לא עירבו הב' חצירות, אבל זאת עשה שנגלגל הכדור ברגלו עד הגדר ואחד מהתינוקות פשט ידו דרך חורי הגדר והביא הכדור אצלו. ועתה נפשו לשאול הניע אם שפיר עביד או לא.

השבתו לו שלא כדיון עשה.

ה' הגה אם אותו הכדור היה מונח בחצר מע"ש אז זודאי שרי היה לו אפילו לזרקו בחצרה בין עירבו החצרות וז' לפני עולם וז' לפני עולם בין אם החצרות לא עירבו אפילו לעולם, דקו"ל כרי שמעון זכנו שפסק שמואל ור' יוחנן כותבי אפילו בעירבו כמפורש בש"ס (עירובין ל"א א').

ג' אבל אם הכדור היה בבית צביה"ש ודיוו ככלי ששבת בבית אז זודאי איסור גמור הוא לזרקו בחזרה, דכלים ששבתו בבתי אסור להוליך מחצר לחצר, ואפילו באותו חצר, ואפילו אם הוליך כלי מכלי הבתים לחצרו שאינו מעורב, בדרך היתר, כסומחה וסודרה (המבואר בעירובין ל"א ס"ה) יש מחלוקת אם שרי לו לטלטל בכל החצר כדעת רש"י (שבת ק"ג ב' ד"ה מותר) או כדעת הרשב"א (בבבא מצ"ל רס"ו ע"ב) שאינו רשאי לטלטל אלא בחוך ד' אמות אבל לא בכל החצר.

וכדעת רש"י כתב הרשב"א (עירובין ע"ז) הוצא בחוספות קמוח"ז מן הגרע"א (ריש פ"ט מעירובין) ומה שחמה קמוח"ז מן הגרע"א על רש"י (שבת כ"ג) שפיר חירן אחת צבא"ל (רס"ו ע"ב כ"ג) וכן דעת המחירי (עירובין פ"ט א' ד"ה וחכמים אומרים וד"ה והיואל ממנה לענין פסק) כשיטת רש"י. וראה (שם) בדברי המבאר (דברי המחירי כעברה מח). והבבא"ל הוצא שכן דעת החוספות (עירובין ל"א ב' ד"ה בכלים). וסבדיי במדומים שכן הבנתי גם אני דברי החוספות אלו וזכרו שכוונתי לדעתו הגדולה. אולם לפי פי' המהרש"א (שם בחוספות) אין ראי' מדבריכם שהחוספות ס"ל צבא כרש"י וקידוש גדול על הבבא"ל שלא הזכיר מאומה מפ"י המהרש"א.

ג' ולפי מה שרוב חליות שלנו פאן בעירימי פרואים לרה"ר או למקומות אחרות ואין מקפין.

אך איני מוחה צמו שטושה כן, וכן שמעתי שגאון מוכר"י שטייף ז"ל היתה דעתו להחיר אך בשאמרו לו שאחרים אוארים משך ידו מהיתרו ואינו יודע למה כי באחרים לא הגיעו לקרסוליו כן בלמוד וכן בהוראה וזודאי מחמת מדה עניווח טשכ כן.

אסיים מכתבו צברת יו"ט שמה וזכר לקבלת תורת אמת צביג"ל, ממני הודו"ת.

משה צבי אריה ביק

סימן לב

השני מהרב משה ניישלאם הרב אב"ד דק"ק שיכון סקווירא יע"א.

ברין בליעת אספירין בשבת לחולה קצת או למי שחש במיחש בעלמא

ואודות אספירין (בסימן ל"ג אות ב') גם אני יודע שהגב"ל מוכר"ר יונתן שטייף ז"ט החיר בפשיטת ללקוח בשבת וגם להבלי"ח הגב"ל מאלאים שליט"א מתיר מה"ט שאינו צדור זה שיהי שייך בו לחוש משום שחיקת סממנים, ויזכרו השי"ת להוליך לאחר גם שאר החלקים כדי לחכות הרבים ויפולו מעיינותיו חולה כצרכ"ג וצרוכ' מחת. וידו מוקירו,

משה ניישלאם

שוב שמעתי מכבוד יוד"ג הגר"א הכהן שטיינער דומ"ל דקהל, "עדה יראים" שהעיד כן על הגר"ש ז"ל שכתיר אספירין בפשיטת בשבת ועפ"י שנים עדים שראו ושמעו בגדלם יקום דבר.

ולפענ"ד עתה שזודע — ע"י מומחים טעמיקער גדולים — אחר בחינה קשה וכבדה, שאין בליעת ה"אספירין" פשוט כ"כ, ונתברר באותות ומופתים שיש שום סס צ"אספירין" המזיק להרבה צנ"א, ומאז הרבה נמנעים לבעלם כ"כ בפשיטת, וגם יודע שכל מי שיש לו מיחוש באצטומכה האספירין מזיק לו מאוד, והמליאו דבר אחר הנקרא "טילענאל" תחת ה"אספירין" — שאינו מחזיק סס זה המזיק להאצטומכה — אין היתר פשוט כ"כ ועדיין ל"ת ומתינות.

המחבר

בעלמא. והעיקר להלכה כסברא אחרונה שמותר לקחת תרופות
[מוכנות] ביום טוב.נו]

• **נא.** יש מתירים לבלוע בשבת כדורי "אספירין" אף למי שסובל ממיחוש בעלמא, כיון שכיום רגילים בזה הרבה בני אדם אפילו בריאים למניעת הצטננות, וכדומה. ויש חולקים. וכן עיקר. ומכל מקום במקום צער יש מקום להקל אם יעשה כן על-ידי שינוי, וכגון שיכרכנה בסיב, או לקחתה דרך שפופרת, או שיתן את הכדור במים פושרים עד שימס,נו]

דברי תוספות

בנידון דידן בקונטרס אהלי שם, דין רפואה ביום טוב שבסוף שו"ת מהרש"ם חלק ו' (שנת תש"ו). ע"ש באורך, ובשו"ת מעט מים (סימן עב), ובשמירת שבת כהלכתה חלק א' (פרק לג סעיף כד, עמוד תכד הערה עו). ע"ש.

רפואה ביום טוב שני של גלויות

ולהאמור כל שכן דביום טוב שני של גלויות יש להקל בו ליקח רפואות, וכן פסק במחצית השקל (סימן תקלב סק"ב), דעל כל פנים ביום טוב שני של גלויות יש להקל, כיון שאין בו אלא משום שבות, ובסימן תצו מבואר, דכל שבות דרבנן מותר ביום טוב שני של גלויות לצורך רפואה, אפילו אינו חולי הכולל כל הגוף. ע"כ. והובאו דבריו במנחת שבת (סימן צא ס"ק יג). וכן הוא בחיי אדם (כלל קג סעיף ב') דביום טוב שני אם יש לו חולי הכולל כל הגוף או אפילו חושש באחד מאיבריו שעל-ידי זה מרגיש הצער בכל הגוף, מותר לישראל בעצמו לעשות מלאכה דרבנן חוץ מיום טוב שני של ראש השנה שדינו כיום א' דראש השנה. ודוקא שבות דרבנן שרי על-ידי ישראל ביום טוב שני, אבל מלאכה דאורייתא אסור על-ידי ישראל אפילו ביום טוב שני. ע"כ.

נו) מאחר וזו מחלוקת בדבר דרבנן, ומצינו להרבה פוסקים שהעלו כן, ואף גבי שבת יש שדנו להקל בזמן הזה אחר שהכל רגילים לקנות תרופות בבתי מרקחת, ואין רגילים לשחוק סממנים, לפיכך גבי יום טוב מיהא העיקר להקל בזה. [דאף שלענין שבת אנו נוקטים לדינא לאסור לקחת תרופות גם בזמן הזה, מכל מקום לענין יום טוב חזי לאיצטרופי סברא זון]. והסכים עמנו לדינא מרן אמו"ר שליט"א.

דברי תוספות

• **נז)** הנה כיום יש גלולות שלא נועדו לשם תרופה, אלא מיועדות למטרות אחרות. יש הבאות לשיכוך כאבים בלבד, אבל לא מרפאות כלל, ויש גלולות הבאות לחזק את כח ההתנגדות בגוף למחלות, ומטרתן למנוע שהאדם לא יחלה במהרה. ויש גלולות הבאות לחיזוק האדם, ויש הגורמות לשינה, אבל כל אלה אינן למטרה של ריפוי. וראה בסעיפים דלהלן מה שנתבאר בכל גלולה וגלולה הנו'. והנה לפי המבואר בשלחן ערוך (סימן שכח סעיף ג') דמיחוש בעלמא אינו נקרא מכה, לכאורה אין להקל לקחת גלולת אספירין לצורך מיחושים בעלמא. אולם בשו"ת באר משה חלק א' (סימן לג) וחלק ב' (סימן לב) כתב להקל בזה אף במיחוש בעלמא,

דכיון שכיום הוא מאכל בריאים, דהרבה בני אדם כולעים אותו כדי למנוע הצטננות, וכדי למנוע מחלות לב, או כדי שיוכלו לישון וכדו', ממילא אין זה בכלל רפואה האסורה בשבת. ויש לצרף בזה מה שבזמן הזה כל התרופות נקחות כשהן מוכנות מבתי מרקחת ובתי חולים, ואין רגילות כלל לשחוק סממנים לצורך הכנת התרופה. ובפרט שרוב התרופות בזמנינו תיקונם על-ידי בישול, ושמה ישחוק סממנים בשבת שמענו, אבל שמא ישל בשבת לא שמענו. וראה במנחת שבת (סימן צא סק"ט), ובשו"ת ציץ אליעזר חלק ח' (סימן טו פרק טו), וחלק יז (סימן יג). ע"ש. אולם בשו"ת מנחת יצחק חלק ג' (סימן לה) החמיר גם בגלולות אספירין, כיון שעיקרם נעשו לשם רפואה, ורק במקום צער גדול יש להקל. כיעו"ש. וראה עוד כמה שכתב בחלק ו' (סימן כח), וכן הסכים מרן אמו"ר שליט"א, ומכל מקום צער וביטול עונג שבת יש להקל על-ידי שיעשה בשינוי, וכמבואר. וראה עוד בזה בשו"ת משנה הלכות חלק ד' (סימן נא). ע"ש. ואף שיש לדון אם עיטוף הגלולה בנייר חשיב כשינוי, שהרי פעמים הרבה כולעים את הגלולה בדרך זו, [ראה להלן ד"ה ועיין], מכל מקום מאחר ואין הכל עושים כן, שמא חשיב שינוי, ובצירוף הסברות הנ"ל במקום צער יש מקום להקל.

ומה שכתבנו שמוותר ליתן הגלולה לתוך כוס מים, הנה כבר ביארנו בילקוט יוסף חלק ד' (שבת ג', עמוד שס) מחלוקת הפוסקים בכיו"ב, וראה עוד בדעת תורה (סעיף לו סוד"ה וכל), ובשמירת שבת כהלכתה חלק א' (פרק לד סעיף ה'). ע"ש. והגאון רבי עקיבא איגר [הובא להלכה במשנה ברורה סימן שכ ס"ק לד] פסק, דמוותר לרסק בידיים לתוך הכוס, דכיון שנתערב במה שבתוך הכוס ואינו בעין לא גזרו ביה כלל. ע"כ. ולכן מותר ליתן את הגלולה לתוך כוס מים. אלא שיהיה שלא יערבב את האבקה במים מועטים וכו', ונלמד ממה שכתב החיי אדם (הלכות שבת כלל סט סעיף יא), דאסור לישראל לעשות רפואה לצורך חולה שנפל למשכב על-ידי בלילה עבה, דהא יש אומרים שבדבר שאינו בר גיבול, משנתן מים חייב. ולכן יעשו על-ידי נכרי. ע"כ. וכן כתב בשו"ת הר צבי (חלק אורח חיים, ט"ל הרים, מלאכת דש סק"א). ע"ש. גם בספר מאור השבת (עמוד תקלא) כתב להקל להמיס את הגלולה במים מרובים כדי שלא יעבור על איסור לש, ואין בזה משום נולד, כיון שהוא נמס לתוך מים, ואף שלרסק בתוך המים נחלקו הפוסקים [מובא במגן אברהם סימן שכ ס"ק יג] מכל מקום לצורך חולה נראה שיש להקל. ע"ש.

[ועיין בשו"ת אגרות משה חלק ב' (אורח חיים סימן פו) שכתב, דדוקא תרופות שדרך לקיחתן על-ידי עירוב לא מועיל בהם היכר, וטעמו דלא אמרו שיעשה סתם שינוי והיכר, אלא צריך לעשות שינוי בעצם עשיית התרופה, ולכן כשדרכה על-ידי עירוב סמוך לנטילתה, ועכשיו עושה מערב שבת, חשיב שינוי בעצם ההכנה, ולמד כן מסוגיא דקילורין כמה דשרינן על-ידי שרייה מערב שבת. (שבת קח.), דאמר מר עוקבא אמר שמואל, שורה אדם קילורין מערב שבת ונותן על גבי עיניו ואינו חושש. דלדידיה כיון דאצרכוהו לשרותה מערב שבת, איכא היכרא וליכא למיגזר, ומאן דחזינהו סבר דרחיצה בעלמא היא דקסבר שהוא יין. ושם דרך הנחת הקילור על העין הוא לשרותו במים בשעה שרוצה להניחו, והוא דבר המותר ואסרו לו גם בזה לעשות בשבת אלא שישרה מערב שבת. וגם הכא לכאורה יש לאסור. אך הגרש"ז אויערבאך שליט"א [הובא בשמירת שבת כהלכתה פרק לד הערה כז] כתב, שההיכר בלקיחת התרופה צריך להיות על-ידי שמשנה מדרך לקיחתה, והיינו שרק תרופות שדרכן שלא על-ידי

וישתה. אך יזהר שלא יערבב את האבקה במים מועטים, אלא יעשה בלילה רכה.נח)

נב. יש אומרים שכל תרופה שאין מטרתה לרפואה אלא רק לשיכוך כאבים, כגון גלולות "אקמול", אינה בכלל גזירת שחיקת סממנים, ומותר לבלוע תרופה זו אף במיחוש בעלמא. וכן מותר להתיז ספריי מיוחד להרדמת מקום הכאב, כמו כאב שיניים וכדומה [ANISTERIC SPRAY]. ויש חולקים.נט) ועל כל פנים מי שהתרגל לבלוע כדורי הרגעה לשיכוך כאבים, ונצרך אליהם כל כך עד שהגוף התמכר אליהם, ואם אינו לוקחם מרגיש חולשה וכאבים, מותר ללוקחם בשבת.ס)

נג. הסובל מנדודי שינה ואינו יכול להירדם אלא על-ידי שיקח כדורי שינה, יש להקל לו ליקח כדורי שינה בשבת, כל שאי אפשר לו בלא זה.סא)

עירוב מועיל בהן שינוי אם מערבן מערב שבת, אבל תרופות שדרך נטילתן על-ידי עירוב לא מועיל בהן שינוי מה שעשה מערב שבת. ע"ש.

נח) שו"ת הר צבי הנ"ל.

נט) הנה תרופה שבאה להשקיט את העצבים או את הכאבים, ואין בכוחה לרפואה, י"ל שאינה בכלל גזירת שחיקת סממנים שהיא על דבר המרפא את החולי. וראה מה שכתב בזה בשו"ת ציץ אליעזר חלק יד (סימן נ' אות ה'). ע"ש. ושמענו שבגלולות "אקמול" אין שום חומר מרפא, אלא חומר שיש בכוחו להרגיע את העצב הכואב.

ס) דכיון שהתחיל לקחתם מערב שבת אף אם נחשוב דבר זה למיחוש בעלמא, י"ל דאינו בכלל גזירת שחיקת סממנים, דכל שהתחיל מערב שבת מסתמא הכין את התרופה מבעוד מועד, וממילא לא חיישינן שמא ישחוק סממנים להכין התרופה בשבת. ועיין בפסחים (קיג.) אמר ליה רב לחייא בריה לא חשתי סמא. ופירש רש"י, לא תלמד לשחות סמים מפני שתקבע להן וסת ויהא לבך שואלך ותפזר מעות. וכתב שם הרשב"ם, דאפילו לרפואה לא תשתה אם אפשר לרפואה אחרת. ומבואר, שאם רגיל אליהם וקבע לו וסת, איכא צער טפי להימנע מלקיחתן. וכן פסק בשו"ת שבט הקהתי חלק ג' (סימן קלה), והוכיח כדבריו מהלבוש (סימן רעו) שכתב ללמד זכות על אלו שאומרים לעכו"ם להסיק התנור אף בזמן שאין הקור גדול, דבשלחן ערוך (שם סעיף ה') אוסר. וכתב הלבוש להתיר, דכיון דהורגלו להסיק גם בימי החול אף כשאין הקור גדול, נעשה זה אצלם לטבע קיים להסיק גם כשאין הקור גדול. ע"כ. אלמא דאם מצטער מחמת הרגילות שהרגיל את עצמו לאיזה דבר נקרא מצטער כשמשנה מהרגילות. ואף שחלקו על דברי הלבוש, וכאשר ביארנו בילקוט יוסף שבת ב' (דיני אמירה לגוי עמוד רחצ), מכל מקום בנידון דידן שהתחיל ליקח מהתרופה מערב שבת יש להקל.

סא) מפני שאין זו רפואה לחולי, שהעדר השינה אינו חולי, והכדור אינו מרפא אלא מביא

סימן שכח - מהלכות חולה [שאינו בו סכנה] בשבת

א. גם בזמן הזה אין לקחת תרופות בשבת, והיינו במי שיש לו מיחושים וכדו', אבל הוא מתחזק והולך כבריא. אולם חולה שנפל למשכב, אף שאינו בו סכנה, לא גזרו בו חכמים, ומותר לו לקחת תרופות בשבת. וגלולה שאין מטרתה לרפואה, אלא רק לשיכוך כאבים, כגון גלולות אקמול, יש אומרים שאינה בכלל גזרת שחיקת סממנים, ומותר לקחתה בשבת לשיכוך כאבי שינים או כאבי ראש. ויש חולקים. ולכתחלה אין להקל בזה, אבל מי שהתרגל ליקח גלולה זו בכל פעם שחש בראשו וכדו', ונצרך אליהם כל כך עד שהגוף התמכר אליהם, ואם אינו לוקחם ירגיש חולשה וכאבים, מותר לו ללוקחם בשבת. א)

ליקח "אקמול" בשבת לשיכוך כאבי ראש - תשובה להערה על ילקוט יוסף

א) ראה בילקוט יוסף (שבת כרך ד' עמ' קמג). והנה בספר מתנת משה ח"א (עמ' רפב) הזדרו להשיג על הילקוט יוסף שבת כרך ד' הנ"ל, וכתב: וכאן המקום להעיר, דאסור לשתות אקמול בשבת, למי שיש לו כאב ראש קל ואינו חולה כל גופו, ואע"פ שאין האקמול מרפא ורק מרגיע דאף בהרגעה גזרו משום שחיקת סממנים, וכדאייתא במשנה שבת קיא. החושש בשיניו לא יגמע בהם את החומץ, ופשיטא דחומץ מרגיע ואינו מרפא. ודלא דלא כמ"ש בילקו"י בשם י"א, ונראה שסומך עליהם באופנים מסויימים. אלא ליתא להאי קולא כלל, ומשנה ערוכה היא לאסור. והנה כל הרואה דבריו כסבור שנעלם מהילקוט יוסף משנה מפורשת, ובפרט שכתב בלשון תקיפה "ליתא להאי קולא כלל וכר". אך לא הביא בפני הקורא גם את הנימוקים שנתבארו בילקו"י, כי הנה בילקוט יוסף שם (עמוד קלג) נתבאר באורך אם גזרת שחיקת סממנים שייכת גם כיום שהרי כיום לא רגילים לשחוק סממנים, וגם יש הכל מוכן בכמויות גדולות, כך שלכאורה גזרה זו לא שייכת היום. אלא כבר נתבאר בכ"ד דכל דבר שנאסר על ידי בית דין, אין בית דין חבירו רשאי לבטל הדין אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין. ואם בטל הטעם לא בטל הדין, והדין במקומו עומד. ואמנם מצינו שהתירו למי שלקח תרופה מבעוד יום, והיינו משום דאם לקח תרופה מער"ש מסתמא הכין כמות המספיקה לו לצורך שבת, וממילא לא אתי לשחוק סממנים. ולטעם זה גם כיום שישנם בתי מרקחת וכל התרופות מוכרים אותם מוכנות, לכאורה אין חשש שחיקת סממנים. ואי משום שמא יבוא לטחון את התרופה להניחה בתוך מים, כמו שיש מעטים שעושים כן, הנה אף אם יטחון התרופה, הרי אין טחון אחר טחון נראה כמילואים בסוף ילקוט יוסף שבת כרך ב'. ועכ"פ בודאי שהגזרה לא היתה על טחון אחר טחון כה"ג. ואמנם לדינא אין לקחת תרופות למיחוש בעלמא, דאף שכיום בטל טעם הגזירה, שהרי אין רגילים לשחוק סממנים לרפואה, והכל לוקחים גלולות מוכנות הנעשות בכתי חרושת לתרופות, מכל מקום האיסור לא בטל. וכמו שביארנו בספר. מ"מ חזי לאיצטרופי מ"ש בקצות השלחן (סימן קלד כדי השלחן סק"י, דנראה לומר דאיסור רפואה משום גזירת שחיקת סממנים קיל טפי בזמננו, כיון שעכשיו אין אנו בקיאים בשחיקת סממנים והרפואות נעשות על ידי הרוקחים בבית המרקחת, לא שייך למגזר דלמא אתי לשחיקת סממנים, והרי זה דומה למה שכתבו התוס' (ביצה ל. ד"ה תנו) בענין איסור טיפוח וריקוד בשבת, שמא יתקן כלי שיר, דדוקא בימיהם שהיו בקיאים לעשות

ב. מותר למדוד את החום בשבת בסרט מד חום העשוי כרצועה, ומניחים אותו על גוף החולה, ונראות בו אותיות, וכשמסירים אותו מעל החולה האותיות נמחקות, ואין בזה לא משום כותב, ולא משום מוחק. ב)

כלי שיר שייך למיגזר, אבל לדידן שאין אנו בקיאים לעשות כלי שיר לא שייך למיגזר. והובא ברמ"א (סימן שלט סעיף ג'). ועיין במגן אברהם (שם סק"א), ובאליה רבה (סק"ג). אלא שאין כן דעת מרן הש"ע שם. ע"ש. מ"מ יש לסמוך על זה להלכה עם עוד צירוף. וכיון שאקמול אינה באה לתרופה אלא לשיכוך כאבים, לכן המיקל באיזה אופנים שנתבארו בילקו"י יש לו ע"מ לסמוך.

ומה שרצה להוכיח מדין נתינת חומץ בשיניים בשבת, הנה נעלם מהרב המשיג דברי הגמרא (שבת קיא.). שהקשו שם למימרא דחומץ מרפא [לשיניים] והכתיב כחומץ לשיניים וכעשן לעינים, לא קשיא הא בקיודא דפרי, הא בחלא. איבעית אימא הא והא בחלא, הא דאיכא מכה הא דליכא מכה. איכא מכה מסי, ליכא מכה מרפי. ע"כ. ונמצא דפעמים אין הכי נמי החומץ מרפא ולא רק מרגיע הכאב. ונמצא שבחנם השיג על דברינו בספר מתנת משה הנ"ל. •

ברין מדחום שנכתב עליו מעלות החום - תשובה להערה על שו"ת יתוה דעת

תשובה מבני הרה"ג רבי עובדיה יוסף גר"ו

ב) הנה בשו"ת יתוה דעת ח"ד (סי' כט) כתב להקל להשתמש במדחום שנכתב על גביו את מעלות החום, ולאחר מכן נעלמים, מטעם דדמי להקלטה, דלא חשיב כתב טבעי, ואין לאסור בזה משום כותב. [וכמו שנתבאר בשו"ת יבי"א ח"ח (יו"ד סי' כו) דמה שנעשה סימנים בסרט ל"ח כתב כלל אפילו מדרכבן כיון שלא ניכר. וכן י"ל כמ"ש בשו"ת נשאל דוד (סי' ט) שאין בזה מעשה כתיבה, והוכיח כן מהגמ' ביומא (עג.) שמוותר לשאול באורים ותומים. וגם לד' הפמ"ג שאוסר בכתב סתר, שמתגלה לאחר זמן ע"י שפיכת דיו, שאני התם שלאחר זמן נהפך עכ"פ לכתב טבעי, משא"כ הכא לא חשיב כתב כלל. ע"ש. וכ"כ ביחור"ד ח"ב (סי' מז) לענין צבע המשקפים. ע"ש]. וכן י"ל דלא הוי מעשה כתיבה בידים אלא נעשה מאליו. (ועי' בשו"ת מחזה אליהו סי' סה ס"ק יח, ובשו"ת מנח"י ח"ז סי' כב). ועוד יש לומר דהוי כתיבה לשעה, וכמו שמצינו בתשו' הרמ"א (הובא באחרונים סי' שמ ס"ג) להקל משו"ה בפתיחת ספר שכתוב ע"ג אותיות. ועוד יש לומר דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה בכה"ג. עכ"ד.

ובשו"ת תפלה למשה ח"א (סי' נ' סק"ו) תמה ע"ד היחור"ד למה חשיב בכה"ג מלאכה שאינה צריכה לגופה, והרי הוא מוכרח לקרוא את הכתב בכדי לידע את התוצאה. וכן כתבו התוס' (קו. סוד"ה בחובל) לענין חובל וצריך את הדם ליתן לכלבו, דחשיב מלאכה הצריכה לגופה כיון שצריך לנטילת נשמה כדי ליתן לכלבו, משא"כ חופר גומא לעפרה, ל"צ את הגומא. ע"ש. וא"כ ה"נ הוא מוכרח את הכתיבה כדי לידע את התוצאה של החום. עכ"ד.

וצריך לומר דהנה במדחום שבו אין החום מראה על מס' החום וכדו', אלא כשיש חום מאיר הצד האחד, אשר בו אות אחת באנגלית הרומזת שיש חום. וכשאיך לאדם חום מאיר הצד שכנגד ובו אות באנגלית הרומזת שאין חום. נמצא שבמדחום כזה אין המודד מוכרח את ה"כתיבה" כדי לידע את התוצאה, כיון שדי לו בסימן אחר כדי לידע את מעלות החום, וא"כ אין לו צורך במלאכת הכתיבה בדוקא, משא"כ בחובל לצורך הכלב, הרי הוא צריך את מלאכת נטילת נשמה לצורך הכלב, ואע"ג שאין הוא מעונין בנטילת נשמה, מ"מ הרי הוא מוכרח ל"מלאכה" זו כדי להוציא את הדם לכלב. ובלאו הכי י"ל שאין דברי התוס' מוסכמים אליבא דכו"ע, שהרי מצינו ברש"י (שבת צד.) שחולק ע"ז. וס"ל דאיה"נ לא חשיב מלאכה הצריכה לגופה בכה"ג, וכמבואר

בלא זה נקט לאסור אפילו שאין צער כלל, ופשיטא שכל דברינו אינם להלכה לעומת דברי רבותינו הפוסקים.

ועוררו בזה בני החבורה שלפי מה שנתבאר לעיל בס"ק הקודם שמוכח בב"י שאם לא היה אפשרות להקיא ע"י ידו היו מתירים ע"י סממנים, י"ל שאף בג' הערות אלו שהבאנו אין דרך אחרת להסיר את ריח הפה, והצרידות, וחולשת המזג, לפיכך יש להתיר בסממנים ואין לאסור משום דמי לרפואה. אך יש לדחות שכן מסתבר שכל דברי הב"י המה במקום שיש לו ריבוי אכילה ויש לו צער הגוף ובזה לא היו מחמירים עליו חז"ל משום דמי לרפואה לסבול את צערו, אם אין לו דרך של היתר, אך בכל האופנים הללו שהבאנו שאין צער הגוף ודאי מסתבר שאם שייך לאסור משום דמי לרפואה לא יתירו כיון שאין לו דרך של היתר שכן אין לו צער הגוף מהדבר, והבן.

וברוך חרשה היה אפשר ליישב, דהנה בט"ז להלן בדין שיכור כאשר אסר להשתמש בעפר כתוש כתב דכיון שמשתמשים בו לרפואת שאר דברים יש בדבר איסור, ולפי מה שפירש הפמ"ג שכוונת הט"ז לאיסור של דמי לרפואה יש להעלות מכאן שכל האיסור בסוג סממנים שמועילים לרפואות לענינים אחרים אך רפואה שמועילה אך ורק לפקח שכרות השכור, או להקאה אין בכך איסור של דמי לרפואה, וזה חידוש עצום. ולפי"ז יתכן שהשרפים המתוקים וביצה חיה מועילים רק להנעים הקול ואינם מועילים לשאר חולאים ולא שייך בזה דמי לרפואה. אך בענין ריח

הפה, וכן חיזוק המזג ודאי לא יועיל תירוץ זה שהרי שם בודאי משתמשים בסממנים המרפאים, שהרי מצטייכי מועיל לחולי שבפה, וגבי חיזוק המזג הנידון להשתמש בתרופות ממש. ומלבד זאת צ"ע אם יש לסמוך על דקדוק הלשון שבט"ז שהרי לפי"ז יש להעמיד שכל האיסור שנאסר באפיקטויזין היינו בסממן שאינו מיוחד לזה אך במיוחד רק לזה יש להתיר, והוא דוחק. אמנם מצאנו בקצות השולחן בסוף סימן קל"ח שנקט את דברי הט"ז להלכה, אך עדיין צ"ע אם הדבר מוסכם, וצ"ע.

• ז. שמוש בגלולות אקמול

ובמקום אחר הבאנו שיש שרצו להקל להשתמש בכדורי אקמול בשבת לשכך כאבים כיון שאין כאן ריפוי של חולי אלא שיכוך כאבים, ועוררנו שזה גופא מה שנאסר במי שיש לו מיחוש "בעלמא" היינו כאבים בלא חולי ואת זה אסרו חז"ל, ודברי המקילים תמוהים. ועתה נראה שאף מכח הלכה זו יש לעורר לדחות את הקולא הנ"ל, שאף אם מגזירת שחיקת סממנים לא שייך לאסור, מ"מ יש לאסור לכל הפחות מדין "דמי לרפואה" שהרי יש לו צער גמור והסממנים מועילים להסיר את הצער, ואף אם לא נגדיר אותו כחולי יש לאסור. אמנם לפי מה שהוכחנו בב"י שכל שאין לו דרך אחרת להסיר הצער לא החמירו רבנן משום דמי לרפואה, אך יסוד זה שבב"י לא מצאנו מפורש בפוסקים, וגם נ"מ שיאסר להשתמש באקמול במקום שיש דרכים אחרות להסיר הכאב כגון בשתיית קפה וכיו"ב, ואותם שהתירו התירו בכל אופן. ובלא"ה דבריהם

לשום חולי אחר. ומוכח שביסוד הענין נקט ששייך כאן דמי לרפואה, אך נקט להלכה שכל האיסור בסממנים שהם מרפאים במקום אחר.

ובא"א מבוטשאטש בסימן שכ"ז התיר לרחוץ הראש בחומץ ושמן על מנת להרדם ודימה זאת להנעמת הקול שאין כאן רפואה, ולא הזכיר מענין "דמי לרפואה", אך י"ל כשם שבהנעמת הקול אין דמי לרפואה הוא הדין שאין בהרדמה דמי לרפואה. ויתכן שנקט שענין דמי לרפואה רק במקום שיש צער הגוף וכפי שפירשנו לעיל, לפיכך נקט שבהנעמת הקול אין צער הגוף ולכן אין דמי לרפואה, אף מניעת השינה אין בה גדר של צער הגוף, אך קצות השולחן נקט שיש במניעת השינה צער הגוף לפיכך שפיר תמה, ועוד נקט שלענין דמי לרפואה אין תנאי של צער הגוף לפיכך שפיר תמה. ומ"מ כתב הגרשז"א והובא בשולחן שלמה אות נ"ז ששמע שאין חילוק בין שמן וחומץ לסממנים ויש להתיר לבלוע כדורי שינה. אמנם מצאנו מי שהחמיר בדבר, ועיין בשש"כ פל"ג הערה ס"ז בשם שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' כ"א, וכן עיין באז נדברו חי"ד סי' י', וצ"ע בדבריהם. ובציץ אליעזר ח"ט סי' י"ז כתב שבימינו כבר יש חומרים רפואיים בתוך הכדור לפיכך יש לאסור, אך יש לעורר על דבריו שכיון שהאדם אינו נותן דעתו על זה וגם הרואים סבורים שמשמש עם זה לצורך השינה ולא לצורך רפואה אין לכאורה צד לאסור בזה, וכפי שנתבאר לעיל בסעיף ל"ז שבבריא הנוטל תרופה לצמאו שדעת הא"ר לאסור היינו משום הרואים אך באופן שהרואים על פי רוב יתלו שזה לענין

מחודשים שמשתבר ששייך בזה את יסוד הגזירה של סממנים, ודו"ק.

לאור כל המתבאר עד עתה יש לדון בדבר השמוש בתרופות שונות לתיקוני גוף שמצוי בימינו, כגון כדורי שינה, כדורי מניעה, כדורי פריון, כדורי סידור מחזור, ועוד כיו"ב.

ה. דין כדורי שינה

והנה בענין בליעת כדורי שינה, יש להבחין שסיבת בני אדם שאינם נרדמים תתכן או מפני שיש להם חולשת העצבים או חסרון חומרים שונים בגוף שמונעים את התרדמה, ומ"מ כדורי השינה אינם מועילים לריפוי בעיות הגוף, וכל פעולתם להפיל תרדמה על האדם, וכשם שבאדם בריא שנוטל כדורי שינה להתענג בשינה אין איסור בדבר, הוא הדין כאן נראה שאין בזה סרך של ריפוי. אך מצד איסור של "דמי לרפואה" יש לעיין שמא עצם המצב שהאדם לא רדום הרי זה בגדר קלקול שבזמן שראוי לו לישן אינו ישן, ועתה הכדור מתקן קלקול זה שמרדים אותו לישן ויש לאסור משום "דמי לרפואה", ויתכן שאף לפי מה שכתבנו לעיל שענין דמי לרפואה היינו בדברים שיש בהם צער הגוף, בזה נחשב שיש צער הגוף ושפיר יש לאסור. ומצאנו בקצות השולחן סו"ס קל"ח שכתב בבדי השולחן שאין כאן רפואה כלל שהעדר השינה אינו חולי, וכתב שם שאע"פ שהט"ז אסר להשתמש בעפר כתוש לשיכור התם הרי פירש הט"ז שהאיסור בסממנים שמרפאים דברים אחרים אך כדורי שינה אינם מועילים

מותר לשפשף השיניים בשבת במשחה העשויה לכך לנקות השיניים. דאין זה רפואה, ויקח המשחה בידיו וישפשף בה השיניים, ואין בזה חשש דממרח, דרק בנותן משחה על הרטיה או על המכה, חיישינן שימרח דהיינו שיחליק פני המשחה להשוות הגומות שבה, אבל במשפשף שיניים אין חשש שמא ימרח, ולא דמי להא דאסור לרחוץ ידיו בבורית (לעיל סי' קכ"ז ס"ה), דהתם האיסור משום שהבורית נימוח על ידו והוי גולד כמו שאסור לרסק שלג, אבל ע"י שפשוף המשחה על השיניים לא יהי' שום נולד דהמשחה היא רכה מאד ונשארת רכה, אבל לשים המשחה על מברשת כמו שנוהגין אסור משום עובדין דחול. וכמו שכ' התפא"י לאסור לנער עפר מן הבגד ע"י מברשת וה"ד לעיל סי' קט"ז בדה"ש סקל"ו (ועי' סי' שכ"ז ס"ג).

מי שיש ריח רע ברגליו מחמת הזיעה, ורוחץ רגליו במים עם אבקה מיוחדת לזה, כיון שזה רפואה שע"י שימוש באבקה זו כ"פ מתבטל הריח לגמרי, יש להכין המים עם האבקה מע"ש, דעי"ז אית ליה היכרא דאסור בשבת, ולאחרים הרואים לא חיישינן, שיאמרו דהוא רוחץ בעלמא להסיר הלכלוך, ומ"מ צריך שלא ישהה רגליו במים, וכמו הרוחץ גופו במי משרה לרפואה דבעינן שלא ישהה בתוכם כמ"ש לעיל (צד צד), וגם ישפשף הרגלים בידיו בתוך המים כדרך הרוחצים להסיר הלכלוך שלא יהא ניכר הרפואה, וישהה כשיעור ששוהין ברחיצה לנקיון.

מי שמצוי יתושין בביתו העוקצין ומצערין, ובחול הוא ממרח פניו וידיו בנפט וריח הנפט מגרש את היתושין, נראה דגם בשבת מותר לעשות כן, ודבר זה ק"ו דהא התירו צידה דרבנן כגון צידת פרעוש בשבת כדי שלא יעקצנו כמ"ש לעיל (סי' קכ"א ט"ו) וכש"כ למרח גופו עם נפט דשרי.

• מי שאינו יכול לישן א"כ לוקח סם מיישן כגון כדורי "סליקט" וכיוצא, נראה דמותר גם בשבת, דאין זה רפואה לחולי, דהעדר שגה אינה חולי, והסם אינו מרפא אלא משכר שמביא שינה, • דמי למי שנשכר שמותר לסוך רגליו בשמן ומלח להפיג שכרותו (לעיל צד צה), שכ' הט"ז דאינו רפואה, ה"ה דמותר לקחת סם להביא השינה, (ובמקום צערא יש לסמוך על הט"ז אע"פ דלטעם המג"א אסור), ואע"פ שהט"ז אוסר בשיכור לשים אפר מעשב כתוש להפיג השכרות, הרי כ' הטעם משום שאפר זה פעולתו ברפואה לשאר דברים ג"כ ושייך בו גזרת שחיקת סמנים, אבל כדורי שינה אין להם פעולה אחרת לרפואה, והעדר השינה הוא צער גדול ושובר כל הגוף, וכיון דלא שייך בזה גזרת שחיקת סמנים דאין זה רפואה יש להתיר, ובצירוף מש"כ לעיל (צד יט) דבוה"ז קיל קצת גזרת שחיקת סמנים דאין בקיאיין בזה.

מי שיש לו חום גבוה קצת כגון 38 קוים במדחום, [שקורין גראד] שזת נחשב כבר לחום יתר על המדה, נראה דמותר לקחת סמים להוריד החום, אע"פ שאין בו סכנה, אבל הוא בכלל חולה כל הגוף שהרי החום ממלא כל אברי האדם, ומותר לשתות רפואות, ואם יש לו חום גדול ורוצה להורידו ע"י קומפריס של

בשבת, אף שהם פועלים ומשפיעים על גופו, ומשו"ה מי שנשתכר שרפואתו לסקך כפות ידיו ורגליו צמנן כמבואר בגמ' [סב] דמותר לקום בשבת, היינו משום כיון דמה שמפקח שכרותו ממנו אין זה רפואה [ג].

ומשו"ה מותר לאכול שרפים מתוקים ולגמוע צינה חיה כדי להנעים הקול [ד], ומבואר הטעם כיון דלאו לרפואה הם [ה], וצ"ל דצעינן לטעם זה, משום דלא מיקרי מאכל צריאים, אבל אם היה זה מאכל צריאים מותר לאוכלם אף אם כוונתו לרפואה. עוד במה פרטי דינים:

א. גלולת המאכזבים את התיאבון כדי שלא יאכל יתר על המידה, מסתברא דלא מיקרי רפואה, ומותר ליטלם בשבת, דאין זה אלא ליתן לו הרגשה שהוא שבע ואין זה התעסקות ברפואה - ועדיין צריך צירור.

ב. כדורי שינה, מסתברא דלא מיקרי רפואה מה שרוצה לישן, אלא שצדריך כלל נוטלים אותם בזמן שחסר לאדם שינה, ואז הוא בגדר מחלה, וממילא חסור ליטלם משום רפואה, אצ"כ מצבו מגיע ממנו לגדר חולה מה שאינו יכול לישון, ואז מותר לו ליקח דהוי כמו חלה כל גופו.

ג. שתית קפה חזק למי שאינו רוצה לישון, מסתברא דהוי מאכל צריאים ומותר, אמנם אף בלא זה לא מיקרי רפואה, כיון שאינו מרפא את עייפותו שלא יהיה עייף אלא שהקפה משפיע שיהיה לו מרץ, ולכן לא הוי ג"כ בכלל חיזוק מזגו ומותר, וגם לא דמי למה שאסרו לשיפשוף שעושין ליגעי כח [ז], דהתם הוא מצטל באמת את עייפותו עד שיחזור להתעייף שוב.

ד. גלולת לסקידור או שינוי הוסת, נראה

אצרו, דהכא השימה הוא כדי שיהא נוח בהליכה אלא שבהמשך הזמן יהיה לזה השפעה על ייסור רגליו, ואף משום רפואה אין בזה, משום שיש לזה ג"כ תכלית של נוחות בהליכה.

מדרסים צנעלים אין בזה משום רפואה. ה. תרגילי נשימה לקשיי דיבור לחזק את שרירי הדיבור, אין בזה משום רפואה, ונראה דאין בזה עובדא דחול ומותר לעשותם בשבת.

ו. פיסוק רגליהם של תינוקות כדי שיהלכו בצורה ישרה, ועושים באופן שמחתלים אותם בכמה חיתולים או בגדים, נראה דכיון דאין לטפל בזה בתרופות שיש בהם שחיקת סממנים אצ"כ ליכא למיגזר בזה משום רפואה בשבת, מ"מ יש בזה משום עובדא דחול, אך כיון שזה נער לתינוק שילך בצורה שאינה ישרה מותר לעשות כן בשבת.

ז. זה אם עושים באופן שניכר שהוא ליישר את רגלי התינוק, אבל אם לא ניכר כגון שמחתלים אותו בצ' חיתולים מפני שיש שעושים כן אם התינוק מרטיב הרבה וכיוצא ב, אצ"כ אין בזה משום עובדא דחול, ואף בגוונא שאין בזה נער, יהיה מותר.

ה. נטיילת דברי רפואה, לא לצורך

להתרפאות, אלא שיש לו בזה צורך

לגופו.

בזה שגזרו חז"ל איסור רפואה בשבת משום שחיקת סממנים, אינו אלא כשהוא לצורך רפואה, או כדברי המג"א [א] אף לאדם צריא כשהוא לחיזוק מזגו, אבל כשאינם עומדים למטרות הללו, אין איסור לנוטלם

שער הציון

[א] סי' שכ"ח ס"ק מ"ג, מ"ב ס"ק ק"כ: [ב] ס"ו ע"ב: [ג] עיי"ש פרש"י ד"ה מצמני, שכתב שכורין שהיו משקין את התלמידים ואלו מפני שחשובין הן היו עושין להן דבר להפג את ייגן, עכ"ל. משמע שרק היו מצוסמים ציין אבל לא שכורים ממש, ומשו"ה אין בהסרת הציסוס מהם משום רפואה: [ד] סי' שכ"ח סעיף ל"ח: [ה] מ"ב ס"ק קכ"ב: [ו] מ"ב שם ס"ק ק"ל:

טו. מותר לענווד בשבת שרשרת או צמיד בריאות (נגד כאבים ריאומאטיים) (עו), ומותר לצאת בהם לרשות-הרבים גם במקום שאין בו עירוב (עח).

טז. הכואב כאב קל, אסור לו לקחת שום תרופה, וכמבואר לעיל סעיף ג. אולם אם קיים חשש, שאם לא יקח תרופות - יגבר הכאב והוא יחלה, כך שישתנה דינו לדין חולה שאין בו סכנה, כגון החשש בראשו וקיימת אצלו נטיה למיגרנה (עיין לעיל פרק לג סעיף א (ג)), מותר לו לקחת תרופות (עו).

יז. מי שהיבב על-פי פקודת הרופא לקחת תרופות במשך כמה ימים רצופים, ושבת ביניהם, יש המקילין לו לקחתן גם בשבת (עו). ולדעה זו מותר אדם להמשיך בלקיחת תרופות, גם אחרי שנתרפא, כדי שלא יחלה עוד (עח).

יח. אין לקחת בשבת שום תכשירים למניעת כאבים או מקצת חולי (עט), ויש המקילין כאשר צריך לקחתם במשך כמה ימים רצופים, וביניהם שבת (פ). ואם קיים חשש שיחלה כל הגוף, מותר לו לקחתן לכל הדעות (פא).

יט. אשה אשר צריכה לקחת תרופות במשך כמה ימים רצופים, כדי לאפשר לה להיכנס להריון (פב), או כדי למנוע הריון (בג), (במקרה שעצם השימוש בתרופות אלה למניעת הריון מותר, על פי היתר מיוחד ממורה הוראה מוסמך) (פג), מותר לה לעשות כן מבלי להפסיק בשבת.

קצוה"ש סי' קלח בבדה"ש ס"ק כב. (עו) עיין יו"ד סי' קעט סע' יא ואו"ח סי' שו סע' ז. (עח) סי' שא סע' כז וע"ש במ"ב ס"ק קה בשם הרמב"ם, דאין בו משום ניוחש, כיון שיאמרו היודעים שהוא לרפואה מצד הסגולה, הוה כניכר, וע"ע בפ"י המשניות לרמב"ם יומא פ"ח מ"ד בהא דמי שנשכו כלב שוטה, וצ"ל דשאני לגבי אכילת איסורים, וצ"ע. (עו) עיין רמב"ם פכ"ב מה' שבת ה"ז, דכל שלא יחלה מותר, ועיין בהערה עז. (עו) מנחת שבת סי' צא ס"ק ט בשם ספר החיים, וכן מצאתי בסוף ספר אמרי יושר, מועד, ס"ק צז בשם החזו"א זצ"ל, ועיין לעיל הערה ז, ועיין גם בספר שנות חיים ח"א סי' קנב או"ק ה, ועיין במנחה חרשה על מנחת שבת הנ"ל. ושמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דרק אם עצם איחור הרפואה תגרום לו נזק, או אם התחיל לפני שבת וההפסקה תגרום לו נזק, או שהרפואה היא רק בשמונה ימים רצופים אשר מוכרח להיות שבת ביניהם, כי אז מותר, עכ"ד. ועיין בהא דחילתית, סי' שכא סע' יח, לפי גירסת הרמב"ם פכ"א מה' שבת הכ"ב ופכ"ב ה"ז וכ"ה בח"י הר"ן שבת קמ א סוד"ה אי, ועיין אג"ט מלאכת טוחן הערה נב. ושמעתי מהגרש"ז זצ"ל, דשאני התם דמיירי באופן שיחלה אם יפסיק באמצע, ואילו כאן מיירי במיחושים, וכן מצאתי בשו"ת מהר"י אלגאזי, קונטרס הספקות ס"ק ו שאוסר, וכ"ה בשו"ת אג"מ או"ח ח"ג סי' נג. (עח) וכנ"ל הערה עז, ועיין גם סי' שכח סע' כז ובמ"ב ס"ק פו, ושו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' קא סוף או"ק ג. (עט) עיין בלשון הרמב"ם פכ"א מה' שבת ה"כ, סי' שכח במ"א ס"ק מג, שם בשעה"צ ס"ק צ וע"ש בביה"ל ד"ה אבל, ויל"ע אג"ט מלאכת טוחן הערה מז ותהל"ד סי' שכח ס"ק סה. (פ) וכדלעיל הערה עז. (פא) ע"ש. (פב) שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' כג, ועיין שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קח, דמי שקשה לו התשמיש, מותר לו לקחת תרופות כדי לחזק את מזגו שלא יזיק לו התשמיש (וצע"ק בראיתו משו"ת ח"ס או"ח סי' עג, דשאני התם שהוא בעצמו אינו עושה כלום אלא רק הנכרי, ועיין תהל"ד סי' שכח ס"ק כא). • (פג) עיין שו"ת ציץ אליעזר ח"א סי' לז, וע"ש סי' לח וח"י"ב סי' מד (ב), דמותר למרוד חום כדי לדעת הימים הבטוחים של אשה כדי שבע"ה תוכל להיכנס להריון. - ושמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דבלקיחת גלולות נגד הריון אין משום רפואה, דרפואה היא רק למי שיש לו צער הגוף או מרגיש חולשה, אבל לא לעניני הריון, אך מהספרים לא משמע כן, וצ"ע

כ. אסור לאדם לקחת ויטאמינים (ד9) בשבת, אפילו כאשר הוא רגיל לקחתם מדי יום ביומו, והאיסור גם כשהם בטעם טוב ועשויים כסוכריה וכדומה, אלא אם כן הוא חולה, אף שאין בו סכנה (פ9). אולם במקומות שבהם רגילים לקחת ויטאמינים בכל ארוחה, יש מקילים לקחתם גם בשבת (י9), ויש מחמירים בזה אלא אם כן הויטאמינים באים כתחליף למזון מסויים (י9).
בענין נשים בהריון ראה להלן פרק לו סעיף א.
בענין ילדים ראה להלן פרק לז סעיף ד.

ויטאמינים

כא. שיכור, עליו להקפיד לאחר שנתפקח מיינו להרבות בשתיה רגילה, אבל אסור לעשות לו עירוי (אינפוזיה) של מי-סוכר (פ9), וגם אסור לו לקחת תרופה כדי להקיא את יינו (ט9), עם זאת מותר לו לשתות קפה שחור חזק (בלי סוכר) (צ) (וראה לעיל פרק א סעיף סח לענין אופן הכנתו), וגם מותר לו להכניס אצבעו לתוך גרונו כדי להקיא (צא).

הטיפות
בשיכור

כב. אין להתעמל בשבת (צב), ואף אין לעסוק במכשירי כושר, וגם אין לעשות תרגילים בכלי קפיצי לשם חיזוק שרירי הגוף (צג), אבל מותר לעשות תרגילים פשוטים ביד, ואף בכלים פשוטים המיוחדים ליד (צג*), גם אם הוא עושה כן כדי לסלק כאבים או למעטם (צד).

התעמלות
ותרגילי כושר
בשבת

בדבר, עכ"ד, ועיין לעיל הערה יג, וע"ע סי' שכח סע' לז, וצ"ע. כלה הצריכה ליטול כדורים סמוך לחתונתה כדי למנוע וסת, מותר לה ליטול גם בשבת. • (ד9) ובענין אם מותר לקחת ויטאמינים העשויים משמן דגים טמא, אם א"א להשיג של דג כשר, עיין שו"ת דברי חיים מה"ת יו"ד סי' נב, שו"ת מהר"ש ח"ז סי' קפא, ועוד, ועיין להלן פ"מ סע' צט. (ה9) סי' שכח במ"ב ס"ק קכ ו-קל, ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' נא, וע"ע אג"ט מלאכת טוחן הערה מז. (י9) עיין תולדות שמואל ח"ג סי' כב סע' א, שו"ת אג"מ אור"ח ח"ג סי' נד ושו"ת באר משה ח"א סי' לג, ועיין גם סי' שכח סע' כז ובמ"ב ס"ק פו. ויל"ע דמ"ש מהא דשם בשעה"צ ס"ק צ, וע"ש תהל"ד ס"ק סה ואג"ט הנ"ל. וגם מהגרש"ז אויערבך זצ"ל שמעת, דכל זה דוקא כשלוקח את הויטאמינים כתחליף למיני מזון, כי אז הר"ז חשיב כמאכל, אבל לא כשלוקח אותם לחיזוק מזגו. (י9) עיין לעיל הערה פה ו-פו. (פ9) ומשום חובל, עיין לעיל פל"ב הערה קנח. (ט9) עיין סי' שכח סע' לט ובמ"ב ס"ק קכד. (צ) וע"ש במ"ב ס"ק קכו. (צא) שם סע' לט, ויל"ע דלמה לא נאסור משום חשש דיעשה ע"י תרופות, עיין מ"ב שם ס"ק קל ושעה"צ ס"ק קד. (צב) סי' שכח סע' מב וסי' שא במ"ב ס"ק ז וע"ש בשעה"צ ס"ק ט, ועיין שו"ע הרב סי' שכח סע' מז, ועיין שו"ת מלמד להועיל אור"ח סי' נג, שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' צג ושו"ת שרידי אש ח"ב סי' ל, ועיין יסודי ישרון ח"ד דף רצז. (צג) שו"ת ציץ אליעזר ח"ו סי' ד. (צג*) שם. (דצ) דלא מצאנו לאיסור רק בשפשוף בכוח כדי שייגע ויזיע, והאיסור הוא משום הזיעה, סי' שכח סע' מב וע"ש בבית"ל ד"ה כדי שייגע ובשעה"צ ס"ק צ, וע"ש במ"ב ס"ק קל, דלדעת המ"א אסור לשפשף אם עושה כן לחזק מזגו, וי"ל דהתם מיירי בעושה בכוח, וכ"ה במ"א ס"ק מז. ועיין קצוה"ש סי' קלח סע' י, דמותר לשפשף בלי כוח אלא ברפיון ידים, והאיסור אינו אלא אם עושה בכוח. והא דאסרינן לשפשף בכוח, דהוה בכלל איסור רפואה, סי' שכח במ"ב סוס"ק קל, עיין תורת שבת שם ס"ק נד, שמקשה דמ"ש מהא דמותר לאכול שרפים כדי להנעים את הקול, שם סע' לח, וכן מהא דעושיין אפיקטוזין ביד, שם סע' לט, וכן מהא דסכין בשמן למי שנשחקר, שם סע' מא, ועוד. עוד יש להעיר, דלכאורה במ"ב ס"ק קל משמע, דכל האיסור הוא דלפעמים הוא לוקח סממנים, ולכן אסור, משא"כ בדבר שאין לו שייכות לרפואה דלא גזרינן, ומ"ש מהא דסי' שא בשעה"צ ס"ק ט. - ועיין שו"ת יד הלוי אור"ח סי' ס, דמותר לגרום הזעה בשבת ע"י כיסוי בבגדים עבים למי שיש לו מיחוש. אע"פ שמוכחא מילתא דלרפואה עביד. לאו פ"ר הוא דדילמא לא יזיע.